

УДК 339.9:[327.82:504](510)
DOI 10.30970/vir.2019.46.0.10397

ІНСТРУМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ НА ПРИКЛАДІ КИТАЮ

Юрій Присяжнюк, Анна Трофимчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000,
e-mail: yurprys@meta.ua, annatrofymchuk@gmail.com*

Проаналізовано поняття «екологічна дипломатія», інструменти, методи її здійснення, основні завдання та принципи, зроблено висновок про те що запорукою успіху та розвитку країни у майбутньому, попри традиційні форми реалізації дипломатії є застосування креативних нетрадиційних форм, зокрема такої форми, як екологічна дипломатія. Визначено основні ознаки екологічної дипломатії на підставі аналізу етапів розвитку співпраці Китаю з країнами світу у сфері охорони навколишнього середовища. Наголошено на важливості підтримки сталого розвитку в міжнародній торгівлі, пріоритетності гармонійного розвитку людини і природи.

Зазначено що екологічна дипломатія набуває особливого значення з урахуванням світових геополітичних і гео економічних процесів. Завданнями екологічної дипломатії є забезпечення екологічної безпеки країни, залучення іноземних інвестицій у пріоритетні сфери розвитку екології та виконання міжнародних договорів країни, забезпечення безпеки країни. Наголошено, що забруднення навколишнього середовища одна з найактуальніших проблем сучасності. Серед найбільш небезпечних як за обсягами так і за наслідками шляхів забруднення довкілля – нарощення економічної потужності держав, а отже, збільшення масштабів виробництва. Серед таких країн чільне місце посідає Китай, екологічна дипломатія якого досягла вагомих успіхів в азієцькому регіоні. У 1980 р. підписано Китайсько-японський договір про співпрацю в сферах охорони навколишнього середовища, у 1993 р. Китай провів першу зустріч щодо питань екології країн Східної Азії за участю Республіки Кореї, КНДР, Японії, Монголії, а також Російської Федерації. Протягом наступних років проведено цілу низку переговорів, налагоджено співпрацю в таких областях, як зменшення забруднення Тихого океану, контроль піщаних бур, запобігання появі кислотних дощів, контроль за викидами парникових газів тощо.

Ключові слова: екологічна дипломатія; екологія; світова економіка; глобалізація; екологічна безпека; міжнародні екологічні ініціативи; Китай.

Актуальність проблеми. Попри стрімкий розвиток наукових досліджень у сфері міжнародних відносин сьогодні недостатньо уваги приділено питанням ухвалення економічних і політичних рішень стосовно поліпшення стану навколишнього середовища, як на державному так і на загальносвітовому рівнях, спроможних суттєво змінити екологічну ситуацію у світі та залучити до цього більше учасників. Порівняно недавно у міжнародних відносинах

виокремилася екологічна дипломатія, як нова форма взаємодії між країнами, орієнтована на вирішення актуальних проблем людства.

Висвітленню різноманітних аспектів екологізації міжнародних відносин та екологічної дипломатії присвячені публікації Л. Українець, О. Федунь, А. Бохан, Н. Рогожина, Н. Грущинської та інших.

Однією з найактивніших країн у сфері розвитку екологічної дипломатії є Китай, який долучився до цього процесу ще на початку 70-х років минулого століття. Попри низку проблем в реалізації політики охорони навколишнього середовища та екологічної дипломатії досвід Китаю заслуговує вивчення та аналізу.

Метою публікації є визначення основних інструментів, які застосовує Китай в екологічній дипломатії за умов глобальної конкуренції та зростання взаємозалежності між країнами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Враховуючи завдання і цілі зовнішньої політики доби глобалізації, країни світу надають важливого значення просуванню та захисту національних інтересів політичних, економічних та, зокрема екологічних. Сьогочасні умови вимагають постійного вдосконалення традиційних методів та інструментів міжнародної співпраці, пошуку нових форм та інституцій, спроможних адекватно реагувати на стрімкі зміни тенденцій розвитку зовнішніх контактів, формувати механізми ефективного вирішення та врегулювання проблем і суперечностей, що виникають у міжнародній співпраці, зокрема у сфері охорони навколишнього середовища.

Урегулювання екологічної ситуації передбачає докладання зусиль як на державному так і на міждержавному рівнях. На державному рівні – це відбувається на основі відповідної екологічної стратегії, ефективність реалізації якої визначається форматом співпраці між державними та громадськими інституціями, природоохоронними організаціями, екологічними фондами тощо. Залежно від цього екологічні стратегії бувають пасивні, коли процес обмежується дотриманням суб'єктами законів, нормативів і стандартів у галузі екології, та активні, коли процес передбачає усунення суперечностей між економікою та охороною навколишнього природного середовища на різних рівнях суспільних відносин [1, с. 511].

Застосування стратегії за тих чи інших умов обумовлено такими факторами: а) станом соціо-еколого-економічної системи; б) місією і метою, що реалізуються в межах стратегії; в) кількістю та якістю змін у соціо-еколого-економічній системі [5, с. 77].

Роль держави у дипломатичній сфері залишається незмінно важливою, однак кількість учасників збільшується, змінюється розподіл ролей між ними і набір інструментів впливу, стирається межа між зовнішньою та внутрішньою політикою, а певні внутрішні проблеми, зокрема екологічного характеру, успішно можуть бути вирішені завдяки міжнародній співпраці та дипломатії [2, с. 85].

Запорукою успіху та розвитку країни, попри традиційні форми реалізації дипломатії є застосування креативних нетрадиційних форм, зокрема такої форми, як екологічна дипломатія.

Екологічна дипломатія набуває особливого значення з урахуванням світових геополітичних і гео економічних процесів. Завданнями екологічної дипломатії є забезпечення екологічної безпеки країни, залучення іноземних інвестицій у пріоритетні сфери розвитку екології та виконання міжнародних договорів країни, забезпечення безпеки країни.

Забруднення навколишнього середовища одна з найактуальніших проблем сучасності. Серед найбільш небезпечних як за обсягами так і за наслідками шляхів забруднення довкілля – нарощення економічної потужності держав, а отже, збільшення масштабів виробництва. Серед таких країн чільне місце посідає Китай.

Частка країни в світовій економіці постійно зростає, однак за обсягом ВВП на одну особу Китай посідає лише 104-те місце серед 230 країн і регіонів світу, поступаючись за цим показником, наприклад, одному з найближчих сусідів Японії в 4 рази, і в 6,7 раз США. Таку саму тенденцію демонструють показники обсягів виробництва основної промислової та сільськогосподарської продукції на одну особу. За багатьма валовими показниками Китай вийшов на перші місця, однак за обсягом виробництва продукції на одну особу надалі відстає від розвинених країн світу. За прогнозами Світового економічного форуму, до 2020 р. внутрішнє споживання в Китаї сягне 6,5 трлн дол. США, навіть якщо темпи зростання реального ВВП знизяться до 5,5 %, що значно нижче офіційного цільового показника.

Зростання внутрішнього ринку і зовнішньої лібералізації розглядаються як два вирішальні фактори, що стимулюють міжнародну конкурентоспроможність підприємств Китаю. Зі збільшенням конкуренції на внутрішньому ринку приватним підприємствам довелося швидко модернізуватися, диверсифікувати виробництво та накопичити ресурси.

Актуальним для Китаю є питання переходу від етапу розвитку на основі ефективності («efficiency-driven» stage of economic development) до інноваційної моделі («innovation-driven» model), тобто моделі, де продуктивність генерується за допомогою інновацій і зростання внутрішнього попиту [8]. Такий перехід має вирішальне значення з огляду на розміри економіки країни та її вирішальну роль у регіоні. У середньостроковій перспективі можна прогнозувати подальше зміцнення міжнародної економічної та політичної конкурентоспроможності Китаю і пожвавлення його активності у глобальних і регіональних процесах. За оцінками китайських фахівців, країна має ресурс у 10–15 років на кардинальну модернізацію економіки та долучення до технологічного лідерства [3].

Сьогодні влада Китаю дедалі більше уваги приділяє вирішенню екологічних проблем і це не данина моді, в країні існує чимало загроз: сильно забруднені повітря, вода, землі, скорочуються популяції багатьох видів рослин і тварин тощо. За останні кілька років прийнято низку важливих законодавчих актів у сфері охорони навколишнього середовища, китайський уряд включив екологічні

проблеми до переліку актуальних напрямів внутрішньої і зовнішньої політики. Країна є активним учасником міжнародної екологічної політики. Так після Конференції ООН з проблем навколишнього середовища 1972 р. Китай створив власне агентство із захисту навколишнього середовища, контролю за промисловими викидами та екологічного планування.

Активно розвивається китайська екологічна дипломатія. Країна бере участь у різноманітних міжнародних конференціях з екологічних питань, наприклад, у Конференції ООН з питань навколишнього середовища й розвитку (UNCED) в Ріо-де-Жанейро, що також відома як «Саміт Землі». Саме ця конференція привернула увагу до ролі міжнародної торгівлі в боротьбі з бідністю та деградацією навколишнього середовища. У затвердженому конференцією порядку денному на XXI століття (Agenda 21), підписаному в тому числі Китаєм, наголошено на важливості підтримки сталого розвитку в міжнародній торгівлі, пріоритетності гармонійного розвитку людини і природи. Китай також є учасником Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, Кіотського протоколу, а також Паризької угоди, ратифікованої Всекитайськими зборами народних представників у 2016 р. Різниця між Кіотським протоколом і Парижською угодою полягає в тому що зобов'язання зі скорочення шкідливих викидів у атмосферу беруть на себе всі держави, незалежно від ступеня їх економічного розвитку. Паризька угода має на меті сприяння впровадженню Рамкової конвенції про зміну клімату шляхом утримання зростання середньої світової температури на рівні від +2 до +1,5 градуси за Цельсієм, через зменшення обсягів викидів вуглекислого газу та посилення здатності країн адаптуватися до негативних наслідків від зміни клімату [7, ст. 2–3].

Китай є активним учасником двосторонньої співпраці, а китайські ініціативи в екологічній сфері набувають міжнародно-правового оформлення. У 2009 р. в межах проекту БРІКС Китай ініціював створення екологічної групи в складі ПАР, Бразилії, Індії та КНР. До тепер Китай підписав 42 двосторонніх екологічних угоди з такими державами, як Росія, США, Японія, Канада та ін. Так, зі США, крім низки підписаних угод щодо охорони навколишнього середовища, у 2013 році в межах п'ятого раунду «Американсько-китайського стратегічного і економічного діалогу», що охоплює широке коло двосторонніх, регіональних і глобальних питань поточного і тривалого стратегічного інтересів, узгоджено плани роботи спільної групи, виокремленні пріоритетні напрямки співпраці у створенні «зелених економік» і скороченні викидів автотранспорту [4].

Китай розвиває екологічну дипломатію і з країнами Європи. Так, одним із перших кроків на цьому шляху стало підписання Китайсько-голландського меморандуму про співпрацю з охорони навколишнього середовища у 1988 р. На сьогодні налагоджено екологічне співробітництво з Данією, Німеччиною, Великою Британією, Фінляндією, а зокрема, у справі експорту фінських «чистих технологій».

Вагомим успіхів досягла екологічна дипломатія Китаю і в азійському регіоні. У 1980 р. підписано Китайсько-японський договір про співпрацю в сферах

охорони навколишнього середовища, у 1993 р. Китай провів першу зустріч щодо питань екології країн Східної Азії за участю Республіки Кореї, КНДР, Японії, Монголії, а також Російської Федерації. Протягом наступних років проведено цілу низку переговорів, налагоджено співпрацю в таких областях, як зменшення забруднення Тихого океану, контроль піщаних бур, запобігання появі кислотних дощів, контроль за викидами парникових газів тощо. З 2008 р. регулярно проводяться трьохсторонні зустрічі між Китаєм, Японією та Республікою Кореєю, остання з них відбулася у 9 травня 2018 р. в Токіо. Учасники зустрічей не оминають і питань екологічної співпраці, зокрема, обговорюються питання боротьби зі смогом, який став серйозною проблемою для промислово розвинених районів Китаю. Відносини між Японією, Китаєм і Республікою Корея, країнами, які давно називаються «золотим економічним трикутником», тривалий час були заморожені через ситуацію на Корейському півострові. Однак зараз все змінюється на краще. Тенденція розвитку економічної співпраці відновлюється, що створює стимули для зміцнення стабільності та розвитку країн Східної Азії [6].

На сьогодні Китай має підписані різного рівня договори з більше ніж 40 країнами світу, завдяки чому досягнуто прогресу в сфері природоохоронного законодавства, запобігання забрудненню повітря, води і землі, охорони вимираючих видів, екологічних та ресурсощадних технологій тощо.

Проте успіхи не повинні заступати собою проблеми, які ще не вирішені китайською екологічною дипломатією. По-перше, існує так звана концепція китайської небезпеки, негативний вплив китайського економічного розвитку на екологічну ситуацію у світі. Через те що Китай вважають одним з головних винуватців негативної зміни клімату у світі, він зазнає значного тиску під час переговорів на теми екології. По-друге, нескоординованість дій великої кількості різних міністерств і відомств перешкоджає узгодженню здійснення одного стратегічного вектора. По-третє, ефективність екологічної політики знижується через пріорит економічного розвитку.

Отже активність Китаю у сфері охорони навколишнього середовища є закономірною і відповідає принципам китайської зовнішньої політики. Приділяючи належну увагу розвитку екологічної дипломатії Китай позиціонує себе як цивілізована та екологічно відповідальна країна.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бохан А. Транспарентність ринкової статусності екологічної дипломатії / А. Бохан // Журнал європейської економіки. – 2017. – Т. 16. – № 4. – С. 504-519.
2. Грущинська Н. М. Економічна дипломатія як потужний інструмент подолання конфліктогенності країн / Н. М. Грущинська // Економічний нобелівський вісник. – 2016. – №1(9). – С. 85–90.
3. Клименко В. І. Щодо окремих питань розвитку економічного співробітництва України та Китаю в сучасних умовах. Аналітична записка / В.І. Клименко; Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1359/>.

4. Лузянин С. Г. Экология с китайской спецификой: между желаемым и действительным / С. Г. Лузянин; Институт Дальнего Востока. – 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ifes-ras.ru/massmedia/21/743-ekologiya-s-kitajskoj-speczifikoj-mezhdu-zhelaemym-i-dejstvitelnyum>.

5. Степаненко А. В. Еколого-економічні стратегії в системі забезпечення екологічної безпеки / А. В. Степаненко // Наука та наукознавство. – 2014. – № 4. – С. 77–89.

6. Хонг Ван. Саммит Япония–Китай–Республика Корея подтверждает тенденцию сотрудничества / Ван Хонг // Радио «Голос Вьетнама». – 2018.

7. Adoption of The Paris Agreement // UNFCCC secretariat. – United Nations. – 2015. – 32 p.

8. Thierry G. Why Asia's economic rise will be uneven / G. Thierry [Electronic resource]. – Access mode : https://agenda.weforum.org/2015/10/whyasias-economic-rise-willbeneven/?utm_content=bufferb7fab&utm_medium=social&utm_source=facebook.com &utm_campaign=buffer.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2018

Прийнята до друку 20.12.2018

ECOLOGICAL POLICY TOOLS ON CHINA EXAMPLE

Yuriy Prysiazhniuk, Anna Trofymchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
e-mail: yurprys@meta.ua, annatrofymchuk@gmail.com*

The article analyzes concept of «ecological diplomacy», as well as tools, methods of its implementation, main tasks and principles. It's also concludes a key to success and development of country in the future, despite traditional forms of diplomacy, is usage of creative, non-traditional forms (in particular forms such as environmental diplomacy). Main features of ecological diplomacy are determined based on the analysis of the stages of cooperation development between China and other countries in the field of environmental protection. It's emphasizes the importance of supporting sustainable development in international trade, priority of harmonious development of human and nature.

It is noted that ecological diplomacy becomes especially important in the light of world geopolitical and geoeconomic processes. The objectives of environmental diplomacy are to ensure the country's environmental security, attract foreign investment in the priority areas of environmental development and the implementation of international treaties of the country, ensuring the country's security. It is highlighted that pollution of the environment is one of the most pressing problems of our time. Among the most dangerous both in terms of amount and the consequences of pollution of the environment – the growth of economic power of the states, and consequently, increase the scale of production. Among such countries, China occupies a major role, whose environmental diplomacy has made significant progress in the Asian region. In 1980 was signed the Sino-Japan agreement on cooperation in the field of environmental protection, in 1993 China held its first meeting on environmental issues in the countries of East Asia with the participation of the Republic of Korea, the DPRK, Japan, Mongolia, and the Russian Federation. A number of negotiations have been conducted over the next few years. Has been established cooperation in areas such as reducing pollution of the Pacific Ocean, controlling sand bursts, preventing acid rain, monitoring greenhouse gas emissions, etc.

Key words: ecological diplomacy; ecology; world economy; globalization; ecological safety; international environmental initiatives; China.